

Ольга Сафронова,

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри економічної теорії
та історії економіки НАДУ

Інформаційно-аналітичне забезпечення державної політики протидії рейдерству в корпоративному секторі економіки України

У статті проаналізовані актуальні проблеми реалізації державної політики запобігання неправовим поглинанням та протидії рейдерству в корпоративному секторі економіки України. На цій основі визначені провідні напрями удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення відповідної державно-управлінської діяльності, окреслені можливі засоби їх запровадження в сучасних умовах господарювання.

Ключові слова: механізми державного регулювання, корпоративний сектор економіки, корпоративне управління, корпоративний контроль, рейдери.

In the articles it is analyzed the actual issues of public policy implementation in order to prevent the illegal acquisitions and counteract the ride in the corporate sector of Ukrainian economy. On this basis the leading directions of development its information and analytical support, possible measures of their introduction in the modern terms are identified.

Key words: mechanisms of public regulation, corporate sector of economy, corporate governance, corporate control, raiders.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Поширення рейдерства, тобто нелегітимного, незаконного заволодіння чужим майном і використання його у власних цілях [1, с. 127], у сучасних умовах господарювання є найбільшою небезпекою для розвитку корпоративного сектору економіки України. Недостатня ефективність державної політики в цій сфері відносин значною мірою пояснюється відсутністю її належного інформаційно-аналітичного забезпечення. На сьогодні навіть не ведеться спеціальна статистика рейдерських захоптів підприємств; уповноважені органи влади намагаються здійснювати облік корпоративних конфліктів, але застосовувані ними методики лише викривляють реальний стан справ на ринку корпоративного контролю. За цих обставин досить складно проводити моніторинг відповідних господарських процесів і

експертизу засобів їх урегулювання, контролювати виконання прийнятих управлінських рішень та прогнозувати їх наслідки. Це актуалізує проблему створення надійної системи інформаційно-аналітичного супроводу державної політики протидії корпоративному рейдерству.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання використання інформаційних механізмів у системі антирейдерського захисту корпорацій є предметом аналізу багатьох сучасних науковців і практиків. Серед останніх публікацій за цією тематикою варто відзначити ряд колективних монографій українських [1; 2] і російських дослідників [3]. Аналіз цих розробок свідчить, що в них зроблений наголос на з'ясуванні засобів інформаційної безпеки діяльності окремих компаній, а можливості їх застосування на рівні держави розглядаються опосередковано. Важливі практичні аспекти інформаційно-аналітичного забезпечення державної політики в Україні висвітлюються в роботах А.О.Дегтяра [4], В.В.Тертички [5], С.О.Телешуна [6]. Проте особливості створення відповідних систем для підвищення ефективності здійснення антирейдерських заходів уповноваженими органами влади в корпоративному секторі економіки розглядаються у згаданих роботах недостатньо і потребують більш детального розгляду.

Таким чином, *завданнями статті* є аналіз проблем, пов'язаних з інформаційно-аналітичним забезпеченням політики держави у сфері протидії корпоративному рейдерству в Україні, уточнення принципів і пріоритетних напрямів удосконалення цієї діяльності в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Під системою інформаційно-аналітичного забезпечення управління розуміється взаємозалежна та відповідним чином сформована сукупність організаційних, організаційно-правових, інформаційних, методичних, програмно-технологічних компонентів, що забезпечує необхідну якість прийнятих управлінських рішень за рахунок раціонального використання інформаційних ресурсів та інформаційних технологій [6, с. 9]. Функціонування такого роду систем дає змогу суттєво підвищити якість державно-управлінських рішень завдяки режиму цілеспрямованого пошуку та подання у відповідному вигляді інформації, необхідної для аналізу варіантів, визначенню

ймовірних наслідків і відбору остаточного рішення; упорядкуванню процесу підготовки прогнозно-експертних матеріалів; здійсненню контролю за реалізацією відповідних рішень і оцінці ефективності виконавчих механізмів [3, с. 237-241; 4, с. 101; 5, с. 314; 6, с. 10].

З огляду на це не випадково, що органи влади відповідно до їх повноважень і сфери компетенції докладають чимало зусиль для формування і постійного удосконалення інформаційно-аналітичних систем прийняття державно-управлінських рішень. Для цього створюється мережа збирання необхідних відомостей про відповідні явища і процеси, розробляються методологія і спеціальні технології їх обробки, виокремлюються організаційні підрозділи і служби.

У сфері державного регулювання відносин перерозподілу корпоративного контролю в Україні виконання цього завдання покладається насамперед на Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку (ДКЦПФР). Цей орган виконавчої влади нині здійснює реєстрацію випуску цінних паперів та відомостей про їх випуск, проводить збирання і узагальнення даних про власників великих пакетів (10% і більше) акцій, а також регулярної і особливої інформації про емітентів, реєстраторів і зберігачів цінних паперів тощо [7-9]. Завдання, пов'язані із збиранням та обробленням інформації, яка стосується суттєвих характеристик ринку корпоративного контролю в Україні, також виконують:

- Фонд державного майна - при веденні реєстру корпоративних прав держави, здійсненні моніторингу ефективності управління ними, аналізу діяльності холдингових компаній, створених за участю держави;

- Антимонопольний комітет - у процесі здійснення контролю за економічною концентрацією, запровадження заходів із запобігання та припинення зловживань монопольним становищем, антиконкурентних узгоджених дій;

- Державний комітет фінансового моніторингу - при опрацюванні даних про операції, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, узагальненні одержаної від правоохоронних та інших державних органів інформації, яка стосується легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;

▫ Національний банк - під час акумулювання інформації про власників істотної участі у банках, проведення моніторингу діяльності банків тощо.

Міністерство промислової політики, Міністерство аграрної політики, Міністерство палива та енергетики, інші міністерства і відомства отримують і обробляють відомості про стан і розвиток ринку корпоративного контролю у відповідних галузях і сферах національної економіки. Крім того, усі господарські товариства незалежно від їх організаційно-правової форми зобов'язані надавати інформацію на запити підрозділів Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки, прокуратури. Варто також додати, що всі підприємства періодично подають звіти до:

органів податкової служби - про доходи і валові витрати господарської діяльності, сплату різноманітних податків, зборів, платежів тощо;

органів державної статистики - про заборгованість із заробітної плати, екологічні платежі, виплати за природні ресурси та поточні платежі на охорону природи, зовнішню трудову міграцію тощо;

державної служби зайнятості - про кількість працівників у товаристві, наявність робочих місць, звільнених та прийнятих на роботу працівників тощо;

пенсійного фонду - про сплату страхових внесків до пенсійного фонду.

Зауважимо, що всі названі органи не тільки збирають і обробляють зазначену звітність та іншу спеціальну інформацію, а й регулярно проводять перевірки її відповідності безпосередньо на підприємствах. Це свідчить про те, що нині в Україні створена досить розгалужена мережа збирання даних про стан ринку корпоративного контролю. Проте це не означає, що система інформаційно-аналітичного забезпечення державної політики в цій сфері відносин є ефективною.

У цьому контексті необхідно насамперед зазначити, що внаслідок відсутності єдиного підходу до визначення пріоритетних завдань держави з регулювання корпоративних відносин кожним органом влади, по суті, акумулюється лише окремий сегмент, блок вихідних даних. Потоки, обсяг і зміст інформації в зазначеній системі мають низький рівень узгодженості між собою і тому використовуються лише для поверхового огляду існуючих проблем. Це дає змогу

уповноваженим органам влади приймати ситуативні управлінські рішення з питань, які перебувають в їх компетенції. Однак зосередження уваги на опрацюванні величезного масиву поточної інформації не дає їм змоги відслідковувати довгострокові тенденції, пов'язані із перерозподілом корпоративного контролю в національній економіці. Так, виявлені факти порушення строків подання господарськими товариствами звітності або розбіжності представлених ними відомостей можуть свідчити про певні негаразди в організації їх фінансово-економічної діяльності. Проте такі дані мають або дуже загальний, або суто функціональний характер, отже, за їх допомогою неможливо відобразити граничні процеси у розвитку корпорацій - зміну керівництва компанії, внесення змін до статутних документів, прийняття рішень про реалізацію значних угод та інші суттєві події, що можуть спричинити ескалацію корпоративних конфліктів і підвищення рівня вразливості компанії при рейдерських атаках. Моніторинг цих процесів уповноваженими органами влади, як правило, не проводиться, а ефективність заходів, спрямованих на запобігання їх негативним наслідкам, оцінюється лише фрагментарно. При цьому часто порушуються встановлені процедури і правила прийняття управлінських рішень, через що їх якість значно знижується, а у певних випадках йдеться навіть про їх юридичну неправомірність. Це опосередковано спричинює поширення рейдерства, адже нелегітимність, нехтування законними правами учасників корпоративних відносин, тим більше з боку їх регуляторів, є підґрунтям для запровадження компаніями-загарбниками силових схем перерозподілу власності.

Слід також звернути увагу ще на одну характеристику аналізованої системи. Намагаючись зменшити ризик невизначеності ринку корпоративного контролю і знизити рівень асиметричності фінансової інформації, державні структури встановлюють правила, які передбачають максимально можливе розкриття компаніями відомостей про свою господарську діяльність. З одного боку, це дає змогу утримувати ринок в певних інституційних межах, стримувати несприятливі тенденції його розвитку, а з другого - суттєво знижує ступінь захищеності корпорацій від можливих зазіхань на їх активи з боку потенційних загарбників. Невиправдане розширення складу документів, які надаються підприємствами в процесі звітування і

різноманітних перевірок органами влади, фактично стає кроком до їх ворожого поглинання. Це пояснюється тим, що в умовах посилення корупційних зв'язків та аморфності законодавчих положень з питань відповідальності за їх установаження нападники можуть реально скористатися державною інформацією для планування і підготовки рейдерського захвату компанії-мети.

При цьому найбільш уразливими об'єктами стають інвестиційно привабливі підприємства. Саме стосовно них відчутно проявляється конфлікт інтересів щодо забезпечення інформаційної прозорості діяльності та економічної безпеки. Нині витрати вітчизняних корпорацій, пов'язані із наданням зовнішнім користувачам повних, достовірних і вичерпних відомостей економічного і фінансового характеру, не збалансовані з вигодами від їх отримання з боку зовнішнього середовища. Державі й досі не вдалося створити умови, за яких публічність, інформаційна відкритість надає компаніям певні переваги у формі зменшення вартості залучених фінансових коштів, участі в реалізації вигідних бізнес-проектів, підвищення рівня капіталізації. Через відсутність позитивних стимулів найбільш успішні українські компанії, керуючись мотивами економічної безпеки, сприймають інформаційну відкритість як небажаний тягар. Не випадково, що нині навіть відкриті акціонерні товариства не досить сумлінно ставляться до дотримання встановлених правил надання органам влади відомостей про розміщення цінних паперів, викуп власних акцій, зміну складу посадових осіб товариства та інші важливі аспекти своєї корпоративної діяльності. Незважаючи на постійно зростаючу кількість нормативно-правових актів, покликаних урегулювати цю сферу відносин, державні структури, як і раніше, не отримують повних, достовірних відомостей про фінансово-економічний стан підприємств і відповідно, не можуть реально оцінити ризики застосування щодо них нелегітимних, силових схем захвату.

Викладене дає змогу уточнити принципи та пріоритетні напрями удосконалення чинної системи інформаційно-аналітичного забезпечення політики держави у сфері протидії корпоративному рейдерству в Україні. Основою цієї діяльності, на наш погляд, має бути чітке визначення цілей і завдань держави у сфері регулювання корпоративних відносин і, зокрема,

розвитку ринку корпоративного контролю. Це дозволить більш виважено окреслити компетенцію уповноважених органів влади, встановити необхідні засоби реалізації їх регуляторних впливів на перебіг відповідних господарських процесів. Виходячи з цього слід з'ясувати обсяги та зміст інформації, необхідної для прийняття державними структурами управлінських рішень. При цьому доцільно керуватися тим, що запроваджені механізми збирання та обробки поточних відомостей про діяльність корпорацій повинні служити базою для формування цілісної системи превентивного захисту компаній від рейдерських схем заволодіння власністю [2, с. 209-212; 3, с. 152-156, 237].

Це означає, що в процесі опрацювання відповідних даних підрозділи цих органів мають не тільки перевіряти відповідність чи виявляти факти порушення господарськими товариствами встановлених норм чинного законодавства, а й оцінювати їх рівень ризику з точки зору вразливості до можливих рейдерських атак. Виконання цієї умови передбачає також проведення постійного моніторингу інформації, пов'язаної із суттєвими, граничними подіями у розвитку вітчизняних корпорацій (зміни у складі посадових осіб органів управління, внесення змін до статутних документів тощо), та регулярної правової діагностики їх діяльності з виявленням основних "критичних зон", якими можуть скористатися нападники. Предметом особливої уваги державних аналітичних служб мають стати: історія приватизації компанії, структура її статутного капіталу, історія проведення загальних зборів акціонерів і рішень виконавчих органів, положення статуту та інших корпоративних документів стосовно обрання органів управління і прийняття ними рішень, основні угоди товариства за останні роки, правовий режим нерухомого майна та інших активів, кредиторська і дебіторська заборгованості та інші важливі характеристики організації менеджменту відповідної корпорації.

Першим кроком у цьому напрямі може стати створення єдиного реєстру відомостей, опублікованих господарськими товариствами в офіційних друкованих виданнях ДКЦПФР. Просування в цьому напрямі потребує налагодження системи обміну інформацією між уповноваженими органами влади, вироблення єдиної методології, уніфікації процедур і правил збирання та представлення відповідних даних. Необхідною передумовою успішного вирішення цих проблем, на нашу думку,

є законодавче визначення підстав та критеріїв доступу до відповідної державної інформації, встановлення режиму використання її різних видів, регламентація дій державних службовців та інших представників органів влади під час роботи з інформацією юридичних осіб, яка становить їх комерційну таємницю.

Суттєвого удосконалення потребує нормативно-правова база функціонування системи розкриття інформації і забезпечення прозорості українських емітентів, цінні папери яких перебувають у публічному обігу, зокрема в частині поліпшення механізмів контролю та нагляду за виконанням вимог щодо представлення відповідних даних про компанію-емітента, притягнення до відповідальності за порушення таких вимог. При цьому слід виходити з того, що обсяг інформації, яка надається господарськими товариствами органам влади, не повинен бути надмірним, а додаткові вимоги з її розкриття мають поширюватися насамперед на суспільно значущі корпорації. Так, варто передбачити більш гнучкий підхід до встановлення вимог щодо надання відомостей (наприклад у формі шоквартального звіту і повідомлень про суттєві факти) для тих компаній, які хоча і мають статус публічних (відкритих) акціонерних товариств, однак за своєю суттю не є такими, оскільки їх цінні папери не є об'єктом біржових торгів. Водночас доцільно запровадити систему певних преференцій для тих корпорацій, які свою діяльність провадять відповідно до сучасних вимог публічності та інформаційної відкритості. Це дасть змогу, з одного боку, скоротити витрати підприємств-емітентів на підготовку звітності в межах встановлених процедур розкриття інформації, а з другого - позбавить інформаційне поле ринку корпоративного контролю від малозначущих повідомлень. Розвиток інформаційно-аналітичного забезпечення цієї державно-управлінської діяльності також пов'язується з удосконаленням засобів її програмного супроводу, використанням передових інформаційних технологій її запровадження.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Функціонування чинної системи інформаційно-аналітичного забезпечення державної політики протидії рейдерству в корпоративному секторі економіки України пов'язано із численними проблемами, такими як: недостатній рівень узгодженості потоків, обсягу і змісту

інформації, яка збирається і опрацьовується уповноваженими органами влади; неможливість відстеження довгострокових тенденцій розвитку ринку корпоративного контролю внаслідок зорієнтованості виключно на вирішення поточних проблем; існування конфлікту інтересів щодо забезпечення інформаційної прозорості діяльності компаній та їх економічної безпеки.

Аналіз цих проблем дав змогу виокремити такі принципи і напрями удосконалення відповідної державно-управлінської діяльності: чітке визначення цілей і завдань держави у сфері регулювання корпоративних відносин і розвитку ринку корпоративного контролю; формування системи нагляду на основі оцінки ризиків та забезпечення превентивного захисту компаній від рейдерських схем заволодіння власністю; законодавче врегулювання питань доступу до відповідної державної інформації; запровадження більш гнучких підходів до встановлення вимог щодо надання інформації компаніями-емітентами цінних паперів, у тому числі шляхом надання певних преференцій для тих корпорацій, які свою діяльність провадять відповідно до сучасних вимог публічності та інформаційної відкритості.

Перспективними напрямками подальших досліджень вважаємо аналіз найважливіших напрямів державної політики у сфері регулювання ринку корпоративного контролю в Україні - формування механізмів державного сприяння розвитку депозитарної діяльності та становленню ефективної обліково-інформаційної системи ведення корпоративного бізнесу.

Список використаних джерел

1.Економічна та майнова безпека підприємства і підприємництва. Антирейдерство / Б. М. Андрушків, Ю. Я. Вовк, П. Д. Дудкін та ін. ; кер. авт. кол. Б. М. Андрушків. - Тернопіль : Вид-во "Терно-граф", 2008. - 424 с.

2.Беліков О. О. Великий рейдерський словник. Превентивні методи захисту, або як протистояти рейдерському захопленню / О. О. Беліков, А. В. Грайворонський, О. М. Хольченков. - К. : Юстініан, 2009. - 296 с.

3.Противодействие недружественным поглощениям : науч.-практ. пособие / Н. Д. Бут, И. С. Викторов, Д. А. Звягинцев,

О. С. Опеньшев ; рук. авт. кол. И. С. Викторов. - М. : ОЛІМА Медиа Групп, 2006. - 352 с.

4. *Дегтяр А. О.* Державно-управлінські рішення: інформаційноаналітичне та організаційне забезпечення : монографія / А. О. Дегтяр. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2004. - 224 с.

5. *Тертичка В. В.* Інформаційно-аналітичне забезпечення державної політики / В. В. Тертичка // Вісн. УАДУ. - 2000. - № 1. - С. 314-325.

6. Практичні аспекти інформаційно-аналітичної роботи : навч.

посіб. / С. О. Телешун, О. Р. Титаренко, І. В. Рейтерович, С. І. Вировий. К. : Вид-во НАДУ, 2007. - 44 с.

7. Закон України про цінні папери та фондовий ринок (із змінами і доповненнями). - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3480-15>

8. Про затвердження Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів : Рішення ДКЦПФР від 19 груд. 2006 р. № 1591. Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z97-07>

9. Закон України про акціонерні товариства. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=514-17&zahyst=4/>

UMfPEGznhh7lf.Zi0JE8dMHI4Lgs80msh8Ie6